

Любомир Никифорів**ПОЛКОВНИК АРМІЇ УНР – РОМАН САМОКИШИН**

Тернопільський обласний краєзнавчий музей

У 1932 р., навесні, неподалік мальовничого села Торське Заліщицького повіту поселилася велика багатодітна сім'я з Гуцульщини Романа Самокишина. Це був немолодий, невисокого зросту, прямої постави, стрункий чоловік доброї вдачі, привітний, готовий будь-якої хвилини прийти на допомогу. У всьому відчувалася внутрішня велика добра сила, яку важко було збороти.

Самокишин купив 12 моргів поля за дорогою, що вела на Тернопіль, побудував хатину і посадив яблуневий сад. Родина швидко зійшлася і заприятнилася із селянами Торського, які радо прийняли її до своєї громади. І полинули роки, хоч не дуже заможного, але щасливого життя.

Та не довго це тривало. Війна, а потім прихід «других совітів» порозкидали дітей по світу, а сам Роман Самокишин, щоб не бути вивезеним до Сибіру, покинув усе й поїхав на свою Гуцульщину.

Хата розвалилася і залишився тільки старий «сад Самокишина». Багато поколінь торщинських дітей з приємним сумом згадують цей сад, де вони пасли корів, гралися, де проходили кращі роки їхнього життя – дитинство.

Хто ж була ця людина – Роман Самокишин? Яким було його життя до приїзду на Поділля?

Народився Роман Самокишин 28 березня 1885 р. у старовинному прикарпатському селі Печеніжині, що на Коломиїщині, звідки походить славний опришок Олекса Довбуш. Життя Романа нічим не відрізнялося від життя його ровесників: навчався в 4-класній школі, пас корову, допомагав батькові возити ліс для орендарів. А ще Самокишин мав

чудовий голос і співав у церковному хорі та хорі, організованому при читальні «Просвіта», грав у аматорських спектаклях. Про це згадує професор В. Грабовецький у своїй книзі «Історія Печеніжина» [9:70]. Коли прийшов час, Романа мобілізували до австрійської армії, направили в унтерофіцерську школу, де, крім одержаного доброго військового вишколу, досконало вивчив німецьку мову. Після демобілізації він одружився з красунею-гуцулкою Анною і в них народилося двоє дітей. Та перша світова війна забрала Самокишина і закрутила у вогняній круговерті. Це була найстрашніша, найкривавіша війна за всю історію людства.

Перед одним з боїв підрозділ, яким командував Роман, за наказом його молодого недосвідченого командира, був розташований в дуже незручному місці. Самокшин, щоб врятувати своїх підлеглих, дав команду скинути ранці, щоб не заважали, і ярами та видолінками (він добре знав місцевість, бо перед боєм зробив рекогносціювання), вивів з бою. Так він врятував понад 30 чоловік від неминучої смерті. Назад вороття не було – їх чекав трибунал, тому, зваживши всі за і проти, Самокишин разом зі своїми жовнірами подався в російський полон. А через кілька днів у Печеніжині, в обійсті Романа, жандарми провели обшук, де перевернули все вверх дном, думаючи, що він повернувся додому.

У полоні Самокишин перебував у Кам'янці-Подільському, де працював у госпіталі санітаром. Йому були притаманні висока мораль, внутрішня інтелігентність, справедливість, витримка, розсудливість, тому, навіть будучи невільним, не маючи ніяких прав, він користувався повагою і авторитетом як серед військово-медичного персоналу, так і серед поранених.

У 1915 р. в Києві організувалася театральна труппа під назвою «Товариство українських акторів за участю М.К. Заньковецької і П.К. Саксаганського під орудою І.О.

Мар'яненка». До праці в театрі Мар'яненко (пізніше – народний артист СРСР) залучав молодих артистів – випускників музично-драматичної школи ім. М. Лисенка, а також для підсилення акторського театру він запросив відомих талановитих артистів: Л. Ліницьку, Н. Горленко, М. Петлішенка, О. Полянську, Я. Долго, С. Бутовського, А. Михайлову та ін. У цьому театрі починали свою сценічну професійну діяльність майбутні народні артисти СРСР: В.С. Василько, Б.В. Романицький, І.С. Козловський. [18:90-91, 95]. Труппа була сильною і відразу ж після створення почала гастролювати по всій Україні. Одним з перших міст, куди приїхали актори, був Кам'янець-Подільський. Успіх спектаклів – величезний, зал театру був постійно переповнений, артистів впізнавали на вулицях.

Одного разу кілька акторів, серед яких був Мар'яненко, пішли в церкву, щоби взяти участь у недільній Святій Літургії і послухати церковний хор, який славився чудовим виконанням. Несподівано під склепінням храму полинув незвичайної краси чоловічий голос. Мимоволі всі артисти повернулись на хори, а Мар'яненко тихо проговорив: «Цей чоловік поїде з нами». Після відправи вони познайомились з Самокишиним, і йому було запропоновано увійти до складу труппи та гастролювати разом з ними. Однак стан полоненого, заборона відлучатись за межі міста не дозволяли йому прийняти цю пропозицію, і тоді корифеї української сцени звертаються до Кам'янець-Подільського генерал-губернатора з проханням дозволити Самокишину поїхати разом з театром на гастролі. Генерал-губернатор не міг відмовити цим славним і відомим людям, і за його наказом були вироблені необхідні документи, які дозволяли Роману Самокишину їздити в складі труппи по всій Україні. З цього моменту протягом тривалого часу він гастролює разом з театром, яким керував І. Мар'яненко, а потім, після його мобілізації, з театром під орудою М. Заньковецької.

В експозиції Державного музею театрального, музичного та кіномистецтва України в Києві виставлені афіші вистав, у яких, поряд з прізвищами таких корифеїв української сцени як М.К. Заньковецька, П.К. Саксаганський, І.О. Мар'яненко, Н.Ф. Горленко, Л.П. Ліницька, є прізвище й Романа Самокишина.

По закінченні виступів у театрі, Самокишин вирішив повернутися на рідну Гуцульщину, але українська національна революція розпорядилася його долею інакше.

Україна на той час опинилася в дуже складному становищі. Центральна Рада, що вже не могла контролювати ситуацією в країні «...втратила риси вищого законодавчого органу країни, обернувшись на своєрідний політичний клуб з доволі обмеженим колом учасників... Властиво відбулася її самоізоляція» [15:51]. До влади прийшов гетьман Скоропадський, який «... служив військовим ад'ютантом Миколи II і під час війни був авторитетним генералом» [17:310]. Однак і Скоропадський не міг усунути всіх тих протиріч, що роздирали українське суспільство. Його не підтримали відомі українські діячі, більшість яких були соціалістами. Із самого початку виникла опозиція Скоропадському з ряду українських партій, яка утворила координаційний осередок, названий «Національно-Державним Союзом», пізніше – «Національний Союз» [5:73].

У 1918 р. в Україні легально і нелегально діяли десятки шовіністичних і монархічних організацій, і всі вони, починаючи від крайніх правих, і, закінчуючи лівими, докладали неймовірних зусиль, щоб не допустити відокремлення України від Росії навіть ціною продажу її російським більшовикам [15:58].

По всій Україні повстають селяни, обурені тим, що гетьман відновив приватну власність, повернув землю поміщикам, кон-

фіскував врожай, зібраний із захоплених земель, посилав у їхні села каральні експедиції, в яких брали участь і німецькі війська. Кидаючись з боку в бік у відчайдушних пошуках підтримки, Скоропадський оголошує про заміну урядового курсу, за яким Україні «... першій належить виступити у справі утворення Всеросійської Федерації. Її кінцевою метою буде відновлення Великої Росії». Отже, з незалежною Україною було покінчено [15:62-63, 73].

Того ж дня українська опозиція (Національний Союз) утворила альтернативний уряд – Директорію на чолі з Винниченком й Петлюрою та відкрито проголосила виступ проти гетьмана.

Повстання швидко набирало сили. Тисячі селян під проводом отаманів стікалися до Білої Церкви, що стала штабом антигетьманської боротьби. Незабаром, сповнене ентузіазму, нерегулярне військо Директорії налічувало 40 тис. осіб. На її бік перейшли деякі з кращих підрозділів гетьмана, зокрема січові стрільці під командуванням Євгена Коновальця та Сірожупанна дивізія, збільшивши таким чином кількість її регулярного війська до 60 тис. [17:314].

Особливого розмаху набрало повстання після підписання угоди про нейтралітет між Директорією і представниками німецької Великої солдатської ради. 21 листопада повстали оточили Київ і після тривалих переговорів, 14 грудня, німці разом зі Скоропадським покинули Київ і виїхали за межі України. У той же день війська Директорії увійшли до Києва і було проголошено відновлення Української Народної Республіки [17:314].

Не стояв осторонь цієї боротьби і Роман Самокишин. Маючи добрий військовий вишкіл, він ще в 1917 р. бере участь у створенні підрозділів Вільного козацтва на Катеринославщині та Херсонщині, у будівництві армії майбутньої держави [12:2702]. В листопаді 1918 р. Головний

отаман Армії УНР Симон Петлюра присвоює йому звання полковника і призначає командиром полку.

Однак, деякі з повстанських отаманів не стали під прапор Директорії, зокрема, ватажок найбільшого загону – зросійщений український селянин Нестор Махно. Він і його соратники вважали, що петлюрівщина є рухом національної буржуазії, з якою селянам і революціонерам не по дорозі, і що не об'єднання, а тільки боротьба може бути між махновщиною і петлюрівщиною [1:80-81]. Учитель і наставник Н. Махна, активний учасник та історик махновщини П. Аршинов у своїй «Истории махновского движения» пише: «... махновщина була принциповим противником всякої релігії, всякого бога. Із сучасних соціальних рухів махновщина – одна з небагатьох, де абсолютно не цікавились ні своєю, ні чужою національністю, ні своєю, ні чужою релігією...» (переклад – авт.) [1:194-195]. В «Декларації», випущеній Реввійськрадою махновської армії в жовтні 1919 р., у розділі про національне питання говорилось: «Кажучи про незалежність України, ми розуміємо цю незалежність не як незалежність національну, типу петлюрівської самостійності, а як незалежність соціальну і трудову робітників і селян. Ми заявляємо про право українського (як і всякого іншого) трудового народу на самовизначення не в розумінні «самовизначення націй», а в розумінні «самовизначення трудящих...» (переклад – авт.) [1:193-194].

Зусиллями Махна маси українців півдня України були втягнуті в боротьбу за химерну ідеологічну примару бездержавного суспільства і тим самим протиставили себе своїй новонародженій державі. Отже, малограмотний та ідеологічно обмежений Н. Махно не зміг піднятися до розуміння того, що визвольна боротьба, у якій відсутня національна ідея і не є її стрижнем, завжди приречена на поразку.

На відміну від Махна, Директорія, усвідомлюючи боездатність його армії, починає вести з ним переговори про спільні дії проти білогвардійців. 15 грудня між представниками штабу Махна і Катеринославським губернським комісаром Горобцем було укладено союз, згідно з яким махновці повинні були разом з армією УНР бити білогвардійців і не перешкоджати проводити мобілізацію селян. Петлюрівці зобов'язувались допомагати махновцям зброєю. Того ж дня анархісти отримали вагон патронів, піввагона гвинтівок і чимало вибухівки [8:11]. Однак Махно і не збирався дотримуватись цього союзу, відкинувши всі моральні закони, він із загоном захопив ст. Синельникове і винищив роту петлюрівців. Це трохи не коштувало життя членам його делегації, що перебувала у Горобця [2:42; 4:54].

А згодом, 27 грудня 1918 р., Махно веде своє військо і більшовицькі повстанські зағони на Катеринослав – один з найважливіших стратегічних центрів України.

У першій половині грудня за рішенням Катеринославської міської конференції КП(б)У відбулися вибори до Ради робітничих депутатів. Перше засідання Ради, що почалося 21 грудня, було розігнане петлюрівцями. Потім вони розгромили більшовицький комітет і революційний штаб повстанців і всіх вигнали з міста. Більшовицькі зағони відступили і приєдналися до повстанських зағонів у Нижньодніпровську. Опинившись у Нижньодніпровську, більшовики та їхній губревком починають зосереджувати свої повстанські зағони для наступу на Катеринослав, а так як сил у них було недостатньо, вони звернулися по допомогу до Махна. «Батько» погодився, оскільки хотів захопити в арсеналах міста зброю, якої там було дуже багато. Йому також було запропоновано посаду головнокомандувача [20:74, 6:130].

Наступ на Катеринослав розпочався 27 грудня, і бій за місто тривав, майже не вщухаючи, до 30 грудня [6:131-132].

Петлюрівці відступили, а Катеринославським губревкомом було оголошено відновлення у місті радянської влади [20:74-75]. Вже «28 грудня Махно приступив до реалізації своєї головної мети. Він наказав вантажити гармати і все спорядження, а практично все, що потрапляло під руки, в ешелони і відправляти до Гуляйполя» [6:131].

Від самого початку боротьби за Катеринослав, між загонами повстанців і республіканськими військами, махновці здійснювали насильства, розбій і погроми. Під приводом пошуків петлюрівців вони вдиралися до квартир і безжалісно грабували мешканців міста. З цим явищем катеринославці були знайомі і раніше, але розміри, яких воно набрало в останні дні грудня 1918 р., не йшли ні в ніяке порівняння з минулим. Особливо постраждав Озерний базар – один з торговельних центрів міста. Більшість магазинів на ньому була пограбована. Причетність повстанців до грабунку визнав і сам Махно. Він розповідав, що Озерний базар був ним цілком конфіскований і використовувався як продовольча база [4:57].

Махновці випустили з міської в'язниці всіх, хто там сидів, загостривши цим ситуацію в місті. Пізніше Махно розповідав: «З усіх тюрем і будинків ув'язнення ми випустили арештованих, думаючи, що хлопці наші, але через день довелося самому трьох розстріляти за грабунки» [2:44]. Але не довго махновці творили вакханалію в місті. 31 грудня на допомогу катеринославському кошу, залізницею, прибув полк січових стрільців, очолюваний полковником Романом Самокишиним (стрільці називали його полковником або батьком Самокішем – прим. авт.), на озброєнні якого була артилерія. Він з маршу атакував махновсько-більшовицькі війська, які в паніці кинулись тікати. Яскраво описав ці події більшовицький письменник Олексій Толстой у своїй трилогії: «Хождение по мукам»: «... мчались всадники, хлеща нагайками направо и налево... Кони, тяжело обремененные

узлами в заседельных тороках, спотыкались на обледенелой мостовой, – и конь, и всадник, и добыча катились к черту под копыта... Скакали, груженные награбленным добром, телеги, разметывая все на пути, мчались четверни с тачанками... Бежали пехотинцы, не успевшие вскочить в телеги... Все это с дикими воплями, грохотом и треском устремлялось вверх по проспекту, к нагорной части города, потому что полковник Самокиш уже захватил железнодорожный мост и вокзал...

Бегущая без единого выстрела батькина армия при выходе из города неожиданно наткнулась на петлюровские заставы, заметалась в панике и повернула коней к Днепру, на явную гибель. Берег здесь был крут. Ломая кусты и заборы, перевертываясь вместе с телегами, махновцы скатились на лед. Но лед был тонок, стал гнуться, затрещал, и люди, лошади и телеги забарахтались в черной воде среди льдин. Лишь небольшая часть махновской армии – жалкие остатки – добрались до левого берега» [19:241].

Пізніше Махно про це так розповідав: «Переодетые санитарями белогвардейцы и петлюровцы, ревкомовские дружины (загони, організовані більшовицьким губревкомом, які ніби-то перейшли на бік петлюрівців, – прим. авт.) стреляли по нас из домов в спину, а Самокиш напирал все сильнее. Я с группой своих отбросил серпуховцев (загін губревкому – прим. авт.) от моста и перешел его по верхней части с кавалерией и тачанками, по нижней части удалось вывести два ешелона пехоты. Остальные, сдерживая противника, вели бой в городе и были отрезаны от моста. Отступая по льду на левый берег Днепра, они попадали в полыньи от разрывов снарядов и растреливались, точно утки стрелками Самокиша» [2:45-46]. Однак не все це відповідає дійсності: і Махно не брав ніякої участі у рятуванні від загибелі свого війська. У дослідженні історії махновського руху В.М. Волковинський пише: »І коли 31 грудня пет-

люрівські війська під командуванням Самокіша перейшли в наступ, вони легко розгромили махновців і революційні загони. Кинувши на призволяще своє військо, головнокомандуючий разом з Щусем (командир підрозділів війська Махна – прим. авт.) першим утік за Дніпро» [6:133]. Це підтверджує і письменник Олексій Толстой: «Батько Махно выбежав тогда из ревкома, в бессильной злобе затопал ногами, заплакал, говорят, кинулся в тачанку, которую Левка (Зіньковський (Задов) Лев – в махновщині займав керівні пости у контррозвідці, пізніше – начальник особистої охорони Махна прим. авт.) пригнал к гостиннице, накрылся с головой тулупом, от стыда ли, не то для того, чтобы его не узнали и ушел из проклятого города в неизвестном направлении». [19:241].

Після розгрому основної частини війська Махна, боездатними залишилися тільки патрульні загони і селянський полк. «Этому крестьянскому полку и пришлось в неравных условиях принять весь удар петлюровских куреней полковника Самокиша. Полк был окружен близ вокзальной площади и истреблен почти весь в штыковом бою, лишь немногим удалось пробиться и уйти через проходные дворы и, возвратясь в деревни, рассказать про страшное дело, где легло три сотни добрых хлопцев, пришедших в Екатеринослав, чтобы ставить Советскую власть» [19:241-242].

Червоноградські загони більшовицького губвійськревкому, що відпочивали в Феодосіївських казармах, були зненацька атаковані військами Самокішина, і значна частина їх потрапила в полон. «Закопи громадянської війни суворі: командирів червоних розстріляли, рядовим всипали шомполів і відпустили по домівках» [11:22].

Автори наукових праць і статей, газетних і журнальних публікацій, художніх творів по-різному трактують втрати військ Махна. В бою з петлюрівцями за Катеринослав: більш як половина [4:59] – 300 чоловік [19:242] і навіть 2 тис. [8:11].

Сам Махно пізніше розповідав, що він втратив 600 чоловік, врятувалось 400 [2:46].

До цього часу Махно ніколи не обпікався, як це сталося в Катеринославі, і в його протиборстві з Директорією цей розгром був найвідчутнішим. Він гнітюче вплинув на Махна та його вояків, а всю вину за нього батько звалив на більшовиків, і, не перестаючи їх ляяти, твердив, що «треба до біса порозганяти всі більшовицькі штаби». Повернувшись до Гуляйполя із загonom, що налічував 200 чоловік, і на запитання одного зі своїх командирів, де решта бійців, Махно з люттю відрубав: «У Дніпрі» [6:133].

Гуляйполе було приголомшене трагічною подією. Люди виходили на вулиці і жваво спілкувались, обговорюючи сумну звістку. Серед них було багато озброєних. Жінки голосно проклинали Махна, який занастив їхніх дітей, а сам цілий і неушкоджений повернувся [2:46].

А полк Самокіша на якийсь час став запорукою спокою в Катеринославі та його околицях. Тут було відновлено республіканську владу, яка відразу подбала про безпеку міста. Згідно з наказом губернського комісара, мали бути створені поквартальні комітети самооборони. При управлінні коменданта формувалася оборонна сотня та ін. Активізувалося суспільно-політичне і культурне життя Катеринославщини. Щотижня проходили з'їзди різних партій, відбулися вибори до Трудового Конгресу, щорічні загальні збори міського Українського учительського товариства і збори товариства «Українське видавництво у Січеславі», функціонував Катеринославський клуб «Громада» та ін. [3:15].

Але відносно спокійне життя Катеринославської губернії було порушене. Над нею, як і над всією Україною, нависла тінь окупації російськими більшовицькими військами. Ще 11 листопада Рада Народних комісарів РСФРР зобов'язала Реввійськкрасу російської республіки підготувати війська для

інтервенції в Україну під приводом надання допомоги робітникам і селянам, що повстали проти гетьмана. З цією метою був створений керівний орган під назвою Реввійськрада групи військ Курського напрямку, пізніше реорганізованого в Український фронт. Командуючим був В. Антонов-Овсієнко (той самий, що очолював російських загарбників і під час першої окупації України в грудні 1917 – січні 1918 рр. – прим. авт.) У конфіденційних листах, у вузькому колі наближених осіб, В. Ленін визнавав факт окупації України російськими військами [15:146]. Окупанти почали здійснювати наступ на Україну 6 грудня двома шляхами: Ворожба – Суми – Харків і Гомель – Чернігів – Київ, і вже 3 січня 1919 р. ними був зайнятий Харків, а 12 січня – Чернігів [16:72].

Після захоплення Харкова була створена група військ Харківського напрямку, до складу якої увійшов окремий загін під командуванням П. Дибенка, який одержав наказ, просуваючись на Катеринослав, встановити контакт з Махном [20:75, 2:62]. 26 січня між П. Дибенком і Махном була укладена угода про спільну боротьбу проти петлюрівців і Денікіна. В реалізації цієї угоди були зацікавлені обидві сторони. Махно одержував необхідну кількість зброї, а армія окупантів збільшувалась майже на 50 тис. осіб [7:130-131].

Об'єднані війська російських окупантів і війська Махна, захопивши Іларіоново і Нижньодніпровськ, зайняли вихідні позиції для штурму Катеринослава. Їм протистояли петлюрівські війська, ядром яких був полк Самокіша.

Як згадує начальник штабу Махновської армії В. Белаш, увечері 26 січня полк і два батальйони військ окупантів, скориставшись тим, що увага петлюрівців була сконцентрована на форсуванні Дніпра іншими частинами біля Кам'янки і переправі зі сторони Нижньодніпровська, перейшли по кризі на правий берег Дніпра, північніше Катеринослава [2:66]. Одночасно більшовицькі частини повели наступ на

залізничний міст, що був найважливішим об'єктом в обороні міста. Захищаючи переправу, полковник Самокіш перейшов у контрнаступ. Зав'язався запеклий бій, що проходив з перемінним успіхом. Однак, під натиском переважаючих сил російських окупантів і махновців, січові стрільці відійшли. Більшовики оволоділи мостом і захопили частину міста. 27 січня Катеринослав був повністю в руках наступаючих [2:66]. Полковник Самокіш змушений був відступити.

На думку І. Мазепи, одного з видатних громадсько-політичних діячів України, стратегічна ситуація в Катеринославі на той час була вже безнадійна. Командир Запорізьким корпусом військ УНР, який протистояв наступу Червоної армії на Лівобережній Україні, полковник П. Болбочан (пізніше розстріляний за наказом С. Петлюри – прим. авт.) несподівано відступив на Правобережжя і цим поставив стрільців Самокіша під безпосередній удар з боку харківської групи більшовицьких військ [16:65].

Яка ж дальша доля Самокишина та його полку? Зберегла телеграма полковника Армії УНР М. Григор'єва Головному отаману С. Петлюрі, в якій він повідомляє про те, що п'ятитисячний полк Самокіша розвалився, частина його ешелонами пішла на Київ, інша стоїть на ст. Волинська і невеликими групами, зі зброєю в руках, займається реквізицією по навколишніх селах. Ще один ешелон з великою кількістю зброї і боєприпасів зазнав аварії біля Миколокозельська [10:588-589]. Але це не відповідає дійсності. Ця телеграма ніщо інше, як відплата Самокишину за те, що після сформування свого полку він не захотів підпорядковуватись Григор'єву [13:87]. Сам же Григор'єв, зрадивши своїм ідеям, через два тижні уже був у таборі російських більшовицьких військ. Насправді Роман Самокишин разом зі своїм полком упорядковано вийшов з Катеринослава. З його полку, 6-го корпусу січових стрільців, 5-ої піхотної дивізії генерала

Акімова, полку Кіршуна та інших військових підрозділів була сформована південно-східна група військ, штаб якої розташувався у Бірзулі (тепер – Котовськ – прим. авт.). Місто Бірзула, як важливий вузол на залізничному шляху Київ – Одеса, стало об'єктом запеклої боротьби. Її оточувало широке кільце повстанських районів, де діяла велика кількість партизанських загонів, які безперервними наскоками на гарнізон Бірзули перешкоджали відновити нормальний залізничний рух на лінії Одеса – Бірзула – Жмеринка [14:571].

Під впливом більшовицької надзвичайно потужної і явно популістської агітації, спрямованої, зокрема, на ліквідацію приватної власності на землю та її тотальний зрівняльний поділ, на бік червоних партизанів почали переходити цілі підрозділи республіканських військ.

Зокрема, 2 березня повстав кінний полк під керівництвом отамана Кіршуна, який дислокувався у Слобідці. Цей полк, а також партизанський загін на чолі з полковником Дячишиним завдали удару по Бірзулі, захопили бронепоезд. Їхнім завданням було захопити штаб південно-східної групи республіканських військ на чолі з командуючим, отаманом Т. Явіним. Однак, завдяки тому, що місцеве населення і залізничники не приєднались до більшовиків, а підтримували республіканські війська, та героїзму козаків і старшин, вдалось відбити більшовиків. У цій операції брали участь і війська Самокишина [10:663-664].

На початку березня полк, яким командував Самокишин, вів безперервні бої з численними загонами червоних партизанів. Полковник Самокишин відправив телеграму в генштаб республіканських військ, в якій повідомив: «...у всіх селах Ольгопольського повіту більшовицьке повстання. Ми цілий день в бою, прошу вислати один курінь на допомогу» [10:667]. Це була остання відомість про Самокишина. Через кілька днів його підкосив тиф, епідемія якого вирувала по всій

Україні, вражаючи сотні тисяч людей, не щадячи нікого. Його товариші, офіцери полку, відвезли непритомного Самокишина на хутір, що належав одному з них, і протягом кількох місяців, ризикуючи заразитись хворобою, його доглядала мати і дружина офіцера.

Хвороба перебігала дуже тяжко, життя висіло на волосині, але міцний організм Самокишина та дбайливий догляд його благодійників не дали йому померти. Після того, як небезпека смерті відступила, він, щиро подякувавши своїм рятівникам, відправився додому. У Печеніжин Самокишин прибув на чолі загону стрільців (12 осіб), озброєних, на добрих конях. Важко сказати зараз чи це була охорона, надана йому, як командирю полку, чи це до нього приєднались стрільці-галичани, що повертались додому. Скоріше, що друге. В селі він зібрав на майдані односельчан і звернувся до них з палкою промовою, в якій закликав йти на Велику Україну боронити свою державу. А потім потягнулися довгі місяці тяжкої хвороби легень, наслідком якої була астма, що супроводжувала Самокишина все життя.

Життєвий шлях Романа Самокишина був дуже важким і тернистим, але пройшов він його ні разу не збочивши, з високо піднятою головою. Навчаючи своїх дітей, а потім внуків життєвої мудрості, він часто повторював: «Людиною треба бути, а людиною бути треба вміти». І ця коротка фраза стала ніби дороговказом для його нащадків.

В кінці 40-х і 50-х рр., коли ще була небезпека бути арештованим і, в кращому випадку, висланим, Роман Самокишин змушений був змінювати місце проживання. Кожний його приїзд до когось зі своїх дітей був для них і внуків святом, вони не відходили від нього. Самокишин у взаємовідносинах з дітьми ніколи не загравав до них, не сюсюкав, а ставився як до дорослих, рівних собі, що дуже їм імпонувало і викликало велику любов і повагу. Роман мав шестеро дітей: Марію,

Параскевію, Оксану, Василя (в Україні), Івана та Миколу (у США), і кожний з них, не змовляючись, назвав одного зі своїх синів Романом. Це був справжній патріарх роду. Його слово не було непорушним законом, але не послухатися, зробити не так, чомусь ніхто не міг, чи не хотів. Мабуть тому, що слово це було виваженим і правдивим. Самокишин був глибоко віруючою людиною і де б не перебував, постійно відвідував церкву.

Коли в 1968 р. у США помер його улюблений син Іван, на якого він покладав колись великі надії як на продовжувача його театрального життя, дочки, син та онуки вирішили не повідомляти йому про це, щоб пощадити і не травмувати його душу. Так і покинув він цей світ з думкою, що залишає всіх своїх дітей живими.

Помер полковник Роман Самокишин (Самокіш) і похоронений в м. Івано-Франківську (Микитинці) 1971 р. Всупереч народному звичаю (родичі не несуть домовину), до останнього місця спочинку його несли тільки онуки. Шість молодих хлопців, нікому не довіряючи, не змінюючись, самі провели свого славного і дорогого їм діда від хати до самої могили.

Продовжили рід свого славного предка, діти, внуки, правнуки і праправнуки; понад п'ятдесят його нащадків, розкиданих по всьому світу, але не забувають вони і шанують пам'ять Романа Самокишина.

Література

1. Аршинов П. История махновского движения (1918-1921). Запорожье: Дикое поле, 1995. – 242 с.
2. Белаш А.В., Белаш В.Ф. Дороги Нестора Махна. Историческое повествование. – К.: РВЦ Проза, 1993. – 592 с.
3. Васковський Р. Катеринославщина доби Дерикторії УНР // Борисфен. – 1996. – № 11. – С. 14-15.

4. Верстюк В.Ф. Махновщина: селянський повстанський рух на Україні (1918-1921). – К.: Наукова думка, 1991. – 368 с.
5. Винниченко В. Відродження націй. (Історія української революції) (марець 1917 р. – грудень 1919 р.). – Частина III. – Київ-Відень, 1920.
6. Волковинський В.М. Нестор Махно: звивисті стежки політичного авантюриста // УДЖ. – 1989. – № 9. – С. 122-125.
7. Волковинський В.М. Нестор Махно: звивисті стежки політичного авантюриста // УДЖ. – 1989. – № 10. – С. 130-135.
8. Горак В. «Союз» Махна з армією УНР проіснував недовго // Час. – 1999. – 29 січня-5 лютого.
9. Грабовецький В. Історія Пеженіжина. – Коломия: Світ, 1993. – 127 с.
10. Гражданская война на Украине 1918-1920. Сборник документов и материалов. – В 3-х т., 4-х кн. – К.: Наукова думка, 1967. – Т. I, Кн. I. – 875 с.
11. Дубовик В. Бандит Сова і чекіст Рац // Борисфен. – 1992. – № 11. – С. 22-24.
12. Енциклопедія українознавства. Перевидання в Україні. – Львів, 1998. – Т. 7. – 2800 с.
13. Ісаакові Мазепі на вічну пам'ять. – Лондон-Мюнхен: Наше слово, 1993.
14. Історія міст і сіл Української РСР. Одеська область. – К., 1969. – 911 с.
15. Історія України: нове бачення. – К.: Україна, 1996. – Т. 2. – 496 с.
16. Мазепа І. Україна в огні і бурі революції 1917-1921. – Прометей, 1950. – Ч. I. – 211 с.
17. Субтельний Орест. Україна: історія. – К.: Либідь, 1991. – 512 с.
18. Тернюк П.І. Іван Мар'яненко. – К.: Мистецтво, 1968. – 292 с.

